

להיות נשיא ישראל – בין אחדות לאחידות 0 ברכות דף כז

תנו רבנן : מעשה בתלמיד אחד שפא לפני רבי יהושע, אמר לו : תפלת ערבית רשות או חובה ?
אמר לו : רשות .

בא לפני רבן גמליאל, אמר לו : תפלת ערבית רשות או חובה ?
אמר לו : חובה .

אמר לו : והלא רבי יהושע אמר לי רשות .

אמר לו : המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש .

כשנכנסו בעלי תריסין, עמד השואל ושאל : תפלת ערבית רשות או חובה ?
אמר לו רבן גמליאל : חובה .

אמר להם רבן גמליאל לחכמים : כלום יש אדם שחולק בדבר זה ?¹
אמר לו רבי יהושע : לאו .

אמר לו : והלא משמך אמרו לי רשות !

אמר לו : יהושע, עמוד על רגליך ויעידו בך !

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר : אלמלא אני חי והוא מת, יכול החי להכחיש את המת . ונעכשו שפני חי והוא חי, היאך יכול החי להכחיש את החי ?²

היה רבן גמליאל יושב ודורש, ורבי יהושע עומד על רגליו .

עד שרננו כל העם ואמרו לחוצפית התורגמן : עמוד ! ועמד .

אמרי : עד כמה נצעריה וניזיל - בראש השנה אשתקד צעריה , בבכורות במעשה דרבי צדוק צעריה, הכא נמי צעריה ! תא ונעבריה !³

מאן נוקים ליה ? נוקמיה לרבי יהושע ? בעל מעשה⁴ הוא ; נוקמיה לרבי עקיבא ? דלמא עניש ליה, דלית ליה זכות⁵ אבות ; אלא נוקמיה לרבי אלעזר בן עזריה , דהוא חכם, והוא עשיר, והוא עשירי לעזרא . הוא חכם, דאי מקשי ליה מפרק ליה ; והוא עשיר, דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר, אף הוא אגל ופלח ; והוא עשירי לעזרא, דאית ליה זכות אבות, ולא מצי עניש ליה .

אתו ואמרו ליה : ניחא ליה למר דלחוי ריש מתיבתא ?

1 א"ל ר"ג לחכמים כלום יש אדם שחולק עלי בדבר זה, א"ל ר"י לאו. א"ל והלא משמך אמרו רשות כו'. הסכמה של ב"ד נקבעת להלכה ע"פ הרבים, וההודאה תפול על שני אופנים, או שיודה החולק שכך היא אמתת ההוראה בערך חקירה על עצם הדין, או שיעמוד בדעתו שהדין הוא כמותו אלא שאם יבאו ב"ד מעתה לתקן דבר חדש יהיו הכל מהמנויים, ע"כ ר"י אמר על שורת הדין שהוא רשות. אמנם אם ר"ג שהוא הנשיא יגזור בכח ב"ד שהוא חובה, אפשר לקבע חובה בתור תקנה וע"ז לא יחלוק. ע"כ אמר ר"י שאין חולק בדבר, כיון שמצד ההסכמה לתקן איננו מחולק מלהסכים לדעת הרבים. אבל ר"ג לא רצה לעשות בזה תקנה מחודשת, כ"א דעתו ה' להוכיח שמעיקר הדין הוא חובה, וע"ז ה' ר"י מוכרח לחלוק, מפני שדעתו על שורש הדין היתה קבועה שהיא רשות.

22 רמז לו שאף לפי דעתו של ר"ג, שאינו רוצה לבא בדין זה מטעם תקנת ב"ד כ"א בתור דורש על כונת ב"ד הראשון של אנשי כנה"ג שתקנו התפילות, אז אם לא היתה החקירה מגעת כ"א על כונתם, שהיתה דעת ר"י שכונתם לא היתה כדעת ר"ג בהם, אז אף מ"מ מטעם שלום האומה, כדי שלא תרבה מחלוקת בישראל, ה' ראוי להסכים לדעתו של ר"ג ושלא לענות על רבי, כי יכול החי להכחיש את המת ואמתת דעתם של הראשונים המתקנים לא תודע. אבל כיון שר"ג רוצה לדעת דעתו של ר"י הפרטית, והוא כבר אמרה, זה א"א לו להכחיש ע"כ מוכרח שיתברר הדבר ע"פ סברא ומנין.

3 ר"ג סבר שהצלחת כלל ישראל ואחדותם תלויה בהגדלת ערך הנשיאות שהוא מרכז הכלל. אמנם הרבים הראו לדעת כי כבוד ת"ח הפרטיים, שבא לא מהכרח כ"א מנדבת לב והכרה בקדושת התורה וגדולת חכמי, תרומם יותר את רוח הכלל בתורה ודעת ויראת ד'. ע"כ נעברי, להורות כי כסא הנשיאות הוא ביד העם אבל כתרה של תורה וכבוד האמיתי של ת"ח מצר תורתם א"א שתנטל מהם כלל.

4 י"ל כיון שתכלית ההעברה הוא לרומם את ערך ת"ח הפרטיים מצד תורתם יותר מכתר הנשיאות מצד עצמה. כשנוקים לר"י, עוד יטעה העם לומר שרק מפני שיש לר"י יתרון כזה, עד שהוא ראוי לנשיאות, היתה עבורו כל החרדה הזאת, ועדיין לא יוכר ערך כבוד יתר ת"ח, שראויים לזכות מצר תורתם לבדה.

5 שיטת ר"ג להגדיל הרבה את ערך הנשיאות יותר מכבוד ת"ח פרטיים, יש לה מקום לענין הנהגת העם שאינם מוטבעים במדות טובות מטבעם, שצריך כח ועז של שלטון להנהיגם. אמנם המוטבעים במדות יקרות וישרות ממורשת אבות, מצרם יאתה להגדיל ערך ת"ח הפרטיים, כי יכירו כח התורה מאהבה בלא הכרח. ובאשר לענין טבע המדות צריך מורשת אבות שפועלת לזה הרבה, א"כ ר"ע דל"ל זכות אבות, לפי מדתו תהי' הנהגתו להגדיל ערך הנשיאות. א"כ היא כשיטת ר"ג, ותצדק הנהגתו בזה. א"כ בצדק יהי' עניש לי, אף כי ר"ע עצמו ודאי שלט על מדותיו ברב כחו והפכם לטוב, מ"מ הנהגה היא תמיד מושקפת לפי ערך שאר העם ע"פ השקפתו הפרטית, שהטבע המיוחד של המנהיג ודאי פועל על דרכי הנהגה לפי ערך האדם שמתפעל מטבעו גם במדת השכל. ועיי' ס' תבונה מאמרי הגרי"ס ז"ל בזה.

אמר להו: איזיל ואמליך באנשי ביתי.⁶
אזל ואמליך בדביתהו.

אמר לה: דלמא מעברין לך?⁷
אמר לה: לשתמש אנש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר לתבר.
אמר לה: לית לך חינורתא.

ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה. אתרחיש ליה נסא ואהדרו ליה תמני סרי דרי חינורתא.⁸
הינו דקאמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבועים שנה, ולא בן שבועים שנה...
ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשה.

ואף רבן גמליאל לא מנע עצמו מבית המדרש⁹ אפלו שעה אחת...
אמר רבן גמליאל, הואיל והכי הוה, איזיל ואפייסיה לרבי יהושע¹⁰.
כי מטא לביתה, חזינהו לאשתא דביתהו דמשחרן.

אמר לו: מכותלי ביתך אתה נכר שפחמי אתה.

אמר לו: אוי לו לדור שאתה פרנסו ואוי לספינה שאתה קברניטה שאי אתה יודע בצעך של תלמידי חכמים¹¹, במה הם מתפרנסים ובמה הם נזונים.

⁶ הורה להם שההנהגה המעולה בעניני עבודת הציבור א"א שתבא כ"א שיהי' המנהיג מסור לזה בכל נפשו, שאף מצבו הפרטי יהי' בטל ושקוע בעניני הציבור, ע"כ גם הליכות ביתו צריך שתסכים עם ההנהגה הכוללת ומתוך כך צריך לזה הסכם גברת הבית. אבל אותם המנהיגים שלא יחסרו מנפשם בהנהגתם הפרטית כל טוב, ובביתם והליכותיהם הפרטיים אין רושם לעבודת הציבור, להם אין יחס לשאלת האשה בזה, אבל אין זאת שלמות של מנהיג גוי קדוש.

⁷ מי שלוקח את השררה לאיזה מטרה צריך להתבונן אם מטרתו הפרטית תתקיים בידו כמו רדיפת הכבוד, אם יעבירוהו כבודו בקלון יומר. אבל מי שלב נדבה לו, הוא מכיר את עטרת הנשיאות מצד עצמה לדבר יקר הערך מפני היתרון הגדול של הנהגת כלל עם ד' ולעמוד בראשם, שהוא שלימות גדול ותפארת נצחי, לא מצד הכבוד המדומה כ"א מצד גודל הערך והפעולה היקרה של המצוה הגדולה הזאת של הנהגת גוי קדוש. וכיון שהדבר הוא תכלית לעצמו אין לחוש אם יהי' לזמן ארוך או קצר, כי מעט יתרון הוא שוה הרבה.

⁸ לדעת הרמב"ם בפ"י שמרוב השקידה נתלבנו שערותיו, צ"ל דמה שאמרה ל"ל חיוורתא לא היתה כוונתה שיהי' דבר זה מעכב הנשיאות, רק שגלתה דעתה שיש חסרון בדבר. והנס הי' שהתחילה מיד פעולת לובן השער להתגלות ובמשך זמן קצר נתלבנו שערותיו. והי' הנס מסתייע ג"כ מטבע מרוב השקידה ומ"מ יש כאן גם נגלה שהרבה שקדנים ישנם שאינם מתלבנים. והצדיקים הללו דאגו ע"ז מפני שהדר הנשיאות היא השיבה וע"י ההדר שנופל בלבבות תתקבל יותר ההנהגה הטובה. והנה היתה כונת הנס ג"כ לתן צדק לפעלי צדיקים הללו, מפני שר"ג היתה שיטתו להנהיג את הנשיאות ברום מעלה של תוקף הדין. ועצם כח הנשיאות, שהוא כח הדין, חפץ להגביר על כח ת"ח הפרטיים הרבה, שבהם יש רק כח האהבה והרחמים. ע"כ כדי לתמם החזיון של היפוך שיטה זו, דהיינו שישראל מוכשרים להתנהג עמהם במדת רחמים, ראוי שיהי' הנשיא הנבחר זקן שמורה למדת רחמים כאמרם: "זקן מלא רחמים". וכן הסכימה דעת העליונה, שאף הצעיר נולדו בו מחזה זקנה, להורות על תוכן ההנהגה הנרצית בנשיאות ושכך ראוי להנהגתן של ישראל, שהם כולם צדיקים וזרע ברך ד'.

⁹ להורות ניתן מזה על גודל נפשו וקדושתו, שכל מו; שהי' חפץ להנהיג נשיאותו ברמה לא הי' מפני איזה נטי' של כבוד עצמו כ"א מפני שלפי דעתו כך הוא חובת הנשיאות, ורק בהנהגה רמה כזאת תגיע לתכליתה להצלחת הכלל ברוחניות וגשמיות. אבל מצד עצמו הי' עלוב ונח, עד שעם כל עלבונו להעברתו לא חשב מאומה בזה ולא מנעהו פיזור נפשו ושום קפיא מלמנע עצמו מביהמ"ד. שכיון שנעשה בן חורין מעול הנשיאות לא מצא חפץ בהנהגה של קפידת כבוד, שהיתה שנואה לו בעצם.

¹⁰ חשב שלעולם ההנהגה הראוי' היא לחלוק כבוד רב לת"ח פרטיים, אלא שהכרח הנשיאות מביא לדחות מצוה זו. א"כ דומה הדבר כערך מקום שמזדמנת מצוה עם נדנדוד עבירה, שהעבירה ראוי' להתקן אע"פ שיש בה וע"י יתרון של המצוה. דומה למתענה תענית חלום בשבת דמיתב תעניתא לתענית' . וכעין נזיר שכ' תוס' במ' תענית שהעבירה קטנה מן החטאומ"מ החטא צריך כפרה, ה"נ כבוד הנשיאות חשב למצוה גדולה ורבה שעודפת על הקלקול הנמשך ממה שיקל קצת לערכה כבוד ת"ח הפרטיים. ואף שכ"ז שהי' בנשיאותו לא הי' אפשר לו לתקן מפני כבוד הנשיאות, אבל עכשיו דאפשר, אתקן הדבר ע"י מה דאפייסי' לר', ושני הדברים יעלו כהוגן.

¹¹ הנהגת הדור הראוייה צריכה להיות שהמנהיג ישתדל לחדור למצבו של כל יחיד כפי כחו, ובמה שישתדל לתקן ג"כ כל המצבים הפרטיים יתרומם מצב הכלל כולו. ונגד הנהגת הפרטי יקרא בלא משל פרנס-הדור, שהדור מורכב מפרטים ואישים שונים וצריך שיפרנסם כולם כ"א לפי ענינו. וקברניטה-של-הספינה יקרא על שם ההוראה של ההנהגה הכוללת, כשם שמנהיג הספינה מנהיג כל אישיה הנקבצים לתוכה בהנהגה אחת, ובבאם אל מחוז חפצם יבור לו כ"א דרכו הפרטי. ע"כ בהתעלמם מדעת המצב הפרטי של ת"ח שפועל הרבה על תיקון הדור, א"א שתסודר יפה ההנהגה הכללית. שאם היית בא לדקדק המצב הפרטי לא הי' נעלם ממנו ערך של כל אחד ואחד ולא הי' דרוש להתנהג בהנהגה כוללת עם אנשים שמפני יקרתם ראויים הם שיהיו בהנהגה יוצאים מן הכלל, לכבדם ולרוממם.